

Александар Палибрк

Студент ОАС, Факултет музичке уметности,
Универзитет уметности у Београду, Србија
palibrkkn@gmail.com

Могућности употребе ударачког инструмента ђембе у општем музичком образовању

Сажетак

Ђембе је један од најраспрострањенијих западноафричких ударачких инструмената код кога звук настаје ударањем рукама по кожи, разапетој на дрвеном телу инструмента. Свирање на овом инструменту омогућава стварање различитих тонских боја без одређене висине. У свету је веома популарна примена овог инструмента као алтернативна терапија против стреса, што се може повезати и са самим значењем ове речи. Наиме, реч „ђембе” састоји се од две речи: *ђе* што значи *сједини* и *се* / *јоси* и *ми* *једно* и *мбе* што значи *мир*. Овај инструмент је изузетно погодан за рад с ученицима у општем музичком образовању, јер погодује фронталном и групном облику рада. Свирање на инструменту ђембе не захтева претходно музичко образовање, те сваки ученик који има вољу може врло брзо да постигне добре резултате у свирању. У овом раду пажња је усмерена на извођење једноставних ритмова на инструменту ђембе са предлогом да свирање на овом инструменту постане део програма на почетном ступњу музичког образовања.

Кључне речи: ђембе, опште музичко образовање, ритам, моторика, фронтални и групни облик рада

Увод

Када говоримо о ритму, постоје многе дефиниције које су неретко, у савременој литератури усмерене на покрете тела или ритам говора. Откуцаји срца, плима и осека, начин на који живимо и радимо, практично све у нашем животу се може огледати кроз својеврсни ритмички ток који се, баш као и у музици, може успорити и убрзати. Из тог разлога, разумевање ритма и унапређивање ритмичких способности путем музике, може додатно допринети развоју нашег бића. То је само један од разлога зашто музичко образовање има битну улогу у развоју детета. Када говоримо о музичком образовању у основној школи, идеалан начин да се допринесе побољшању квалитета наставе јесте употреба инструмента ђембе.

О инструменту

Ђембе је ударачки инструмент и води порекло из Западне Африке где се и данас користи. Сматра се да је овај инструмент стар више од осамсто година.

Састоји се од тела које је шупље, а прави се од дрвета преко кога је на горњем делу затегнута кожа (слика 1). Звук се добија ударањем шаке по затегнутој кожи и на тај начин се производи тон неодређене висине (drumconnection.com/africa-connections/history-of-the-djembe).

Слика 1. Изглед ударачког инструмента ђембе

Према веровању становника Западне Африке, ђембе није само инструмент већ представља нераскидиву везу духовног тј. нематеријалног света са људским, материјалним светом. Због тога процес градње овог инструмента захтева од градитеља да се придржава одређених правила, која се тичу комуникације између духа (веровање у натприродне моћи и постојање нестварног бића то јест духа који се налази у живој и неживој природи) и човека (градитеља инструмента). Комуникација започиње приношењем жртве у знак захвалности духу на дозволи да се одређено дрво посече и искористи за градњу инструмента. Вембе поседује три духа, а то су: дух дрвета, дух животиње од које се кожа узима и дух самог градитеља инструмента. Користећи хармонију/склад сва три духа, свирач се преко инструмента сједињује са природом и људима око себе (Stancato, 2014).

Свирање на овом инструменту се најчешће изводи у групи која садржи неколико ђембе свирача, али и свирача на бас бубњу, који се назива *дунун*. Поред наведених инструмената користе се и други, мањи ритмички инструменти са и без одређене висине тона (звачке, звона). По правилу, ђембе увек свирају мушкарци, док звачке и звона најчешће свирају жене. По традицији ђембе могу свирати само чланови одређених племена који су ову привилегију наследили од својих предака и коју ће старији припадници заједнице наставити да преносе на млађе потомке (Stancato, 2014). Битно је споменути да се поред привилегије наслеђује и обавеза свирања инструмента као и учешће у разним поворкама, весељима, ритуалима, које овај инструмент

прати. Једно од најпознатијих племена које и данас спроводи, поштује и негује обичаје својих предака је Џели каста (<https://www.drumconnection.com/africa-connections/history-of-the-djembe>)

Техничко-извођачке могућности инструмента

За своју величину (пречник обруча на коме је рапазета кожа је 30–38 центиметара, а висина ја 58–63 цм) ђембе има прилично гласан тон који се појачава затезањем коже. Постоје три основне боје тона које се могу добити на овом инструменту: бас тон, средњи тон и такозвани слап тон/високи тон. Различита боја тона се постиже променом технике свирања тј. положаја шаке приликом ударања о затегнуту кожу. Бас тон настаје ударањем дланом и равним прстима о средиште коже, а средњи и високи тон се производе ударањем шаке о кожу, али ближе ивици – обручу дрвета. Вешти инструменталисти успевају да произведу много више различитих боја тонова постављајући шаку и прсте у различите положаје и на одређена места на затегнутој кожи инструмента. Искусни извођачи на инструменту ђембе успевају да одсвирају и више од 25 различитих боја тонова у својим соло наступима (у групном извођењу је то ређе). Различити тонови поспешују стварање врло сложених ритмичких фигура које могу да наведу слушаоца да стекне утисак звучања више од једног инструмента.

Употреба инструмента у општем музичком образовању

Чињеница да бављење музиком и музичко образовање представља важан фактор у развоју детета, подстакла нас је на размишљање да инструмент ђембе може да постане део музичког образовања ученика у основној школи (Стефановић, 2010). Овај инструмент није део нашег културног наслеђа, али сматрамо да може да буде од велике помоћи у учењу ритма и развоју дечјих креативних способности и социјалне прилагодљивости (Мирковић-Радош, 1996: 56). Рад на развоју ритмичких способности деце треба да буде основа за даље учење музике и њено извориште, првобитни и полазни чинилац (Деспић, 1997: 43). У настави предмета Музичка култура у општем образовању инструмент ђембе је погодан јер елиминише страх од грешке (појава несигурности код деце да ли ће одсвирати добро). Грешке приликом свирања на овом инструменту не постоје. Сваки контакт са инструментом у виду прелажења прстију по затегнутој кожи производи тон и доприноси стварању звука. На тај начин долази до сигурности извођача приликом свирања и вере у себе чиме се постиже један од најважнијих фактора у музици, а то је мотивација за вежбање (успех у раду производи мотивацију и обрнуто). Вембе је инструмент који је погодан за учење на свим узрастима ни-

воима у општем образовању. Нарочито је погодан јер не захтева свирање по нотама, већ се најбољи резултати постижу свирањем по слуху. Овај инструмент је значајан и због тога што погодује устаљеном фронталном и групном облику рада у основној школи.

Метод рада који је усвојен на предмету Дидактичке музичке игре за основну школу на Факултету музичке уметности у Београду, а који води проф. др Славица Стефановић, за потребе овог рада је развијен и са успехом презентован у оквиру Трећег међународног Форума студената сценских уметности „Феномен ритма – порекло, извођење, значење” (слика 2).

Слика 2. Радионица у оквиру Трећег међународног Форума студената сценске уметности у Ректорату Универзитета уметности у Београду 2020. године

Радионица

У оквиру радионице, учесници су имали прилике да се упознају са општим одликама инструмента, као што су порекло, начин израде, употреба, основне технике свирања. Поред тога, представљене су песме које су погодне за свирање на ђембеу у основној школи, као и метод рада чији је циљ да се ученицима омогући да кроз дечју и популарну музику успешно изведу једноставне ритмове и уживају у заједничком музицирању. Учење свирања на ђембеу је подељено у неколико методски осмишљених корака који садрже објашњења и јасне задатке за ученике. Прво се учи техника свирања, а на крају се изводе песме уз свирање на инструменту.

Метод рада

Први задатак

Први корак представља увежбавање основних техничко-извођачких могућности на инструменту ђембе. Техника свирања се огледа у понављању неколико ритмичких вежди примерених узрасту и предзнањима ученика. Прва вежба јесте увежбавање извођења једног тона, а затим извођење два, три и више тонова у разним комбинацијама. Пажња се посвећује техничким вежбама које су деци занимљиве због необичне доје тона инструмента. Циљ ових вежди је: развијање моторике, стицање сигурности, постизање концентрације за задатак, правилно извођење ритма (Стефановић, 2015: 633). Затим следи свирање уз певање познате песме и наставникову пратњу на клавиру (може да се користи и снимљена инструментална матрица).

Други корак је обнављање неке познате дечје песме. У оквиру радионице је коришћена дечја песма „Веверица” (<https://www.youtube.com/watch?v=FIOwxGAFsi8>) композитора Константина Бабића и аутора стихова Арсена Диклића (пример 1). Песма се пева у млађим разредима основне школе по слуху, а у шестом разреду и по нотном тексту.

Пример 1. Нотни запис песме „Веверица”

Музички запис песме „Веверица” у нотном облику. Нотни запис је подељен на пет линија. Свака линија садржи нотну линију и текст стихова. Песма је у 2/4 такта и једном блату. Текст стихова је: Ве - ве ве - ве - ри - ца ни - је 'ти - ца, а ни - је ни слон, а ни - је ни слон. Зуб зуб зу - би - хи - ма мо - же гри - сти и нај - твр - ђи ђон и нај - твр - ђи ђон. За ле - шни - ком чим га спа - зи свуд се ве - ре. Баш јој тре - ба чим га ску - пља ко - кли - ке ре Ве ве ве - ве - ри - ца ни - је 'ти ца, а ни - је ни слон а ни - је ни слон.

Пример 3. Нотни запис песме „Гле игре ли красне”

Гле и - гре ли кра-сне то не чух још ја ла,ла

ла ла ла ла ла ла ла ла ла ла Чуј зву-ке те ја-сне ко

још о - во зна, ла ла ла ла ла ла ла ла ла ла Чуј зву-ке те ја-сне ко још о-во зна, ла ла

ла ла ла ла ла ла ла ла ла ла ла ла

У примеру број 4 дат је изглед нотног и графичког записа ритма у коме су обухваћена и четири такта мелодијског увода који се такође изводе на ђембеу (пример 4).

Пример 4. Нотни и графички запис песме „Гле игре ли красне”

● ● △ △ ● ● △ △ ● △ △ ● △ ● ● △

△ △ △ △ △ △ △ △ ● ● △ ● ● △ △ ● ● △ △

● △ △ ● △ △ ● ● △ ● ● △ △ ● ● △ △

● △ △ ● △ △ ● ● △ △ △ △ △ △ △ △ ● ● △

Трећи задатак

Примери 5 и 6 предвиђени су за рад са ученицима у седмом и осмом разреду основне школе.

Пример 5. Ритмички и графички запис песме „Somebody that I used to know”

The score for 'Somebody that I used to know' is presented in two columns. The left column contains rhythmic notation with stems and flags, while the right column contains graphic notation using dots and triangles. The piece is in 4/4 time and consists of 15 measures. The notation is organized into two systems of seven lines each, with measure numbers 1 through 15 indicated on the left side of each line.

Пример 6. Ритмички и графички запис песме „Share of You”

The score for 'Share of You' is presented in two columns. The left column contains rhythmic notation with stems and flags, while the right column contains graphic notation using dots and triangles. The piece is in 4/4 time and consists of 15 measures. The notation is organized into two systems of seven lines each, with measure numbers 1 through 15 indicated on the left side of each line.

То су песме „Somebody that I used to know” (<https://youtube.com/8UVNT-4wvIGY>) аутора Wouter Andre De Backer/Вутер Андре де Бакер (пример 5) и „Shape of You” аутора Edward Christopher Sheeran/Едвард Кристофер Ширан (пример 6) (<https://youtube.com/JGwWNGJdvx8>). Обе песме намењене су ученицима који већ имају искуства у свирању инструмента ђембе. Циљ учења ове две песме је увежбавање технике свирања и проширење репертоара.

Приликом извођења ових песама потребно је да ученици вежбају смењивање леве и десне руке, што ће резултирати додатном повећању концентрације код ученика и утицати на развијање њихових моторичких способности.

Закључак

Инструмент ђембе погодује учењу ритма у основној школи како на почетном ступњу музичког развоја деце тако и у старијим разредима. Нарочито је употребљив у фронталном и групном облику рада. Наставник који нема довољан број инструмената треба да комбинује свирање на ђембеу са свирањем на другим ритмичким инструментима без одређене висине тона (звечке, штапићи, дрвена кутија и сл.). Свирање на инструменту ђембе не захтева претходно музичко образовање, може да се свира по слуху, те сматрамо да сваки ученик који има вољу може врло брзо да постигне добре резултате. Због свега изложеног у раду предлажемо да се инструмент ђембе користи у раду на предмету Музичка култура у основној школи.

Литература

- Деспић, Дејан (1997). *Теорија музике*. Београд: Завод за уџбенике.
- Gotye (5. јули 2011). Somebody That I Used To Know (feat. Kimbra) [Video]. Преузето са <https://youtube.com/8UVNT4wvIGY>
- Dragan Laković & Kolibri (21. септембар 2011). Veverica [Video]. Преузето са <https://youtube.com/watch?v=FIOWxGAFsi8>
- Мирковић-Радош, Ксенија (1996). *Психологија музике*. Београд: Завод за уџбенике.
- Stancato, Kristin (8. јул 2014). *Spiritual Significance of the Jembe*. Преузето 21. марта 2020, са <https://www.x8drums.com/blog/spiritual-significance-of-the-djembe/>.
- Steinhoff, Anne (8. мај 2016). *Значај музике у раном развоју деце*. Преузето 23 марта 2020, са <https://novakdjokovicfoundation.org/sr/znacaj-muzike-u-ranom-razvoju-dece/>. The drum connection, *History of Jembe*.
- Стефановић, Славица (2011). Драматургија музичких активности у основној школи или наставна игра – наставне методе и рада. У: Милена Петровић (Ур.), *Зборник радова штринаесетіої њедајошкої форума сценских уметности „Igraj, igray, igray!”* (243–254). Београд: Факултет музичке уметности.
- Стефановић, Славица (2015). Музичке активности у основној школи: концентрација и пажња ученика. У: Соња Маринковић и Санда Додик (уред.), *Зборник Међународ-*

ној научној скупи „Дани Владе С. Милошевића” (633–642). Бања Лука: Академија Умјетности, Академија Наука и Умјетности, Музиколошко друштво Републике Српске.

Ed Sheeran (30. januar 2017). Shape of you [Video]. Преузето са <https://youtube.com/JGwWNGJdvx8>

Zabočki mališani (19. септембар 2018). Gle, igre li krasne [Video]. Преузето са <https://youtube.com/watch?v=iK-ouWhdD1k>

History of the Jembe. Преузето 21. марта 2020, са <https://www.drumconnection.com/africa-connections/history-of-the-djembe/>

THE POSSIBILITIES OF USING JEMBE PERCUSSION INSTRUMENT IN GENERAL MUSIC EDUCATION

Jembe is one of the most spread West African percussion instrument where the sound is produced by striking the different parts of a drum skin with hands. This way of performing allows creating a different tone pitches and timbre. It is well known that playing hand percussion instruments such as jembe presents the alternative therapy in stress reduction. Namely, the word jembe has two syllables, where *je* is the verb for *gather* and *mbe* is translated as *piece*. This instrument is accessible for children in general music education for frontal teaching and group work. It does not require formal music education, so each student with a sense of rhythm and a will to learn and play this percussion instrument can quickly improve. The focus of this article is on simple rhythmic figures, with suggestion that playing on this instrument becomes a part of initial music education.

Keywords: djembe, general music education, rhythm, frontal teaching, group work